

2011

Kuolismaan Kettuset

Kettusviesti 2 / 2011

Kuolismaan Kettuset

Sukuseuran Hallitus

23.3.2011

Sisältö

<i>Puheenjohtajan palsta</i>	3
<i>Kuolismaan Kettusten Sukuseuran tiedotuslehti</i>	4
<i>Kuolismaan Kettusten historiaa osa 3</i>	4
<i>Longonvaaran erämaatlo</i>	13

Puheenjohtajan palsta

Tuula Luomala

Hyvät Kuolismaan Kettuset. Vielä ehtii ilmoittautua mukaan sukuseuran järjestämälle matkalle Vanhan Valamon luostariin! Viime vuoden syksyllä aloitimme kyselyt Vanhan Valamon luostariin 17 - 18.6.2011 suuntautuvaan sukuseuran matkaan lähtijöistä.

Kesäaikaan siirrytään tuota pikaa, joten teemme vielä tämän yhden kyselyn, löytyykö vielä halukkaita lähtijöitä suunnitellulle Vanhan Valamon matkalle 17 - 18.6.2011. Matkalle voi lähteä niin sukuseuraan kuuluva, kuin myös ystävämatkajana anopit, apet, vanhemmat ja ystävät. Matkaselostus on sivun alareunassa. Ilmoittautumiset, lähtijöiden nimet, majoitus 2hh tai 1hh ja mahdoll. sähköpostiosoite tulee laittaa Jaakko Kettuselle jaaket1@luukku.com tai puhelimitse p. 0400 576537. Lisätietoa matkasta saa Jaakolta. Huom. Ilmoittautumisaika päättyy maaliskuun loppuun mennessä 31.3.2011. Matkalle ilmoittautuneisiin otetaan erikseen yhteyttä huhti- toukokuun puolella matkajärjestelyjen puitteissa ja varmistetaan vielä kerran osallistuminen. Saadun palautteen ja matkalle ilmoittautumisten pohjalta seuran hallitus tekee huhtikuun alkupuolella kannanoton matkan toteutumisesta ja tulevasta sukuseuran vuosikokouksesta 2011 sekä laittaa asiasta tiedotteen. Toivon teidät, arvoisat sukuseuran jäsenet, mukaan vanhan Valamon matkalle. pj Tuula Luomala, tuula.luomala@pp.inet.fi

Kuolismaan Kettuset sukuseuran bussi-/laivamatka 17 - 18.6.2011:

1. päivä Joensuu-Sortavala

- * Lähtö Joensuusta klo 8.00, Jukolankatu 18 (maksuton, vartioitu parkkipaikka Tilausliikenne M. Niskanen Oy)
- * Rajalla n. klo 9.00 ja Sortavalassa n. klo 11.00.
- * Opastettu kiertoajelu, majoittuminen ja vapaata aikaa.
- * Yhteinen ruokailu Sortavalassa klo 19.00

2. päivä Sortavala-Valamo-Sortavala-Joensuu

- * Lähtö Valamoon n. klo 9.00
- * Paluu Valamosta Sortavalaan n. klo 12.00
- * Vapaata oleskelua Sortavalassa lounasta ja ostoksia varten klo 13.30 - 16.30.
- * Paluu Joensuuhun klo 20.00

Matkan arvioitu kokonaishinta n. 220 € / henkilö 2hh (lisämaksusta 1hh), johon sisältyy edestakaiset bussimatkat Joensuu-Sortavala, edestakaiset laivamatkat Valamoon, majoituksen 2hh ja aamiaisen, ryhmäviisumin (viisumia varten tarvitaan valokuva ja kopio passin kuvasivusta, sekä täytetty viisumianomus), kiertoajelun, yhteisen illallisen ja Venäjän puolen matkavakuutuksen.

HUOM! Matkan hinta-arvio tehty viime vuoden puolella, joten lopullinen hinta tarkentuu/saadaan ilmoittautumisajan loputtua osallistujamäärän perusteella. HUOM! Passin oltava voimassa 6 kk matkan jälkeen (eli vähintään 18.12.2011 saakka). HUOM! jokaisen huolehdittava henkilökohtainen kotimaan matkavakuutus (ei sisälly hintaan). HUOM! Mikäli matka toteutetaan, tarkemmat ohjeet lähetetään osallistujille huhti-toukokuun puolella.

Kuolismaan Kettusten sukuseuran kesäkokous 2011 on tarkoitus pitää Valamon matkan aikana. Jos matkalle on lähtijöitä vähän, vaihtoehtoinen pitopaikka on uudessa Valamossa Heinävedellä tai Ilomantsissa tai Joensuussa. Kokouspaikka varmistuu kevään aikana, kun ensin selviää, toteutuuko vanhan Valamon matka.

Kuolismaan Kettusten Sukuseuran tiedotuslehti

Sukulehdessä ilmoitellaan Kuolismaan Kettuset – nimisen sukuseuran toiminnasta ja tapahtumista. Lehti on myös sukuseuran jäsenten ilmoituskanava. Jos sinulla on jotakin jutunjuurta tai ilmoitusasioita, lähetä materiaalisi ja sähköpostiosoitteesi lehden toimittajalle. Otamme mieliihyvin vastaan sukumme jäsenten ilmoituksia, kertomuksia, pakinoita tms. Tiedotuslehteen voivat sukuseuran jäsenet lähettää ilmoituksia ja juttuja osoitteeseen: varapj@kuolismaankettuset.fi tai suoraan lehden toimittajalle ensio.kettunen@gmail.com.

Kuolismaan Kettusten historiaa osa 3

Ensio Kettunen

Aiemmissa Kettusviesteissä kirjoittelin Ilomantsiin 1600-luvun lopulla saapuneesta Matts Kettuon elämänvaiheista Rantasalmelta aina Kuolismaahan saakka. Jatkan tässä kolmannessa osassa kertomusta Matin suvun vaiheista. Ilomantsissa Matts Kettuon asui Ilomantsiin saavuttuaan ensin Koitereella kahdessa paikassa ja lopulta päätyen Kuolismaan kylävaaran laella sijaitsevaan Matinvaaran tilalle.

Ensimmäiset asukkaat Kuolismaahan saapuivat keskiajajalla. 1500-luvun alussa kylässä oli ainakin kolme pirttiä. Vatjan viidenneksen verokirjassa Kuolismaan kylän nimi mainitaan Lovenan kylänä, joka kuului Pogostan veronmaksupiiriin. Keskiajan sodat päättyivät Stolbovan rauhaan vuonna 1617 ja niin uskaltautuivat Kuolismaan asukkaat piilopirteistään jälleen ihmisten ilmoille. Heidän joukossaan mainitaan vuonna 1618 Jakush Rodivonov, jonka etunimi viittaa läheisen Jakunvaaran nimeen. Lovena nimitys johtuneen läheisen Luovenjärven nimestä. Kuolismaan kylä ilmestyy verokirjoihin omalla nimellään vuonna 1589, jolloin siinä on maininta ”talollinen Pedri Timonpoika”. Seuraavalla vuosisadalla vuonna 1618 mainitaan Iivan Miihkalinpoika Hattu kylän vauraimpana viljelijänä. Vuonna 1631 verollisina mainitaan Hatun lisäksi Ontoka Ulassioff (Vlasoff), Isatsko Ulassioff, Saska Pedrojeff, Jakushka Tarhanoff. Vuoden 1688 veroluettelossa on maininta neljästä talosta: luterilaisista Simo Sykkö ja Martti Luostarinen sekä ”oikeauskoiset” Drohkima Isakoff ja Maksima Gauriloff. Vuonna 1696 taloluku kohosi 16:ksi, joista 4 karjalaista ja 12 luterilaista talollista.

Kuolismaassa sijaitseva Matinvaaran tila. Kuva v. 1907. SKS 1206 Samuli Paulaharju

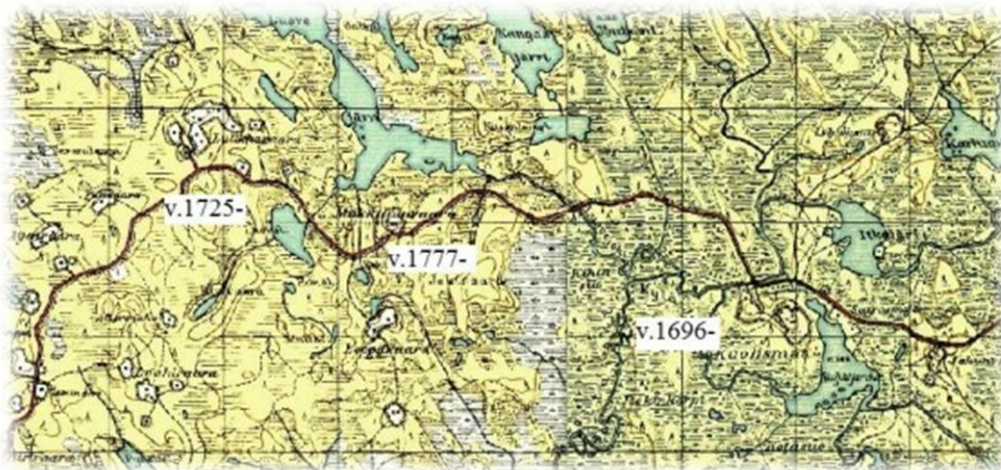
Nimiluettelossa herättää huomiota se, että kaksi sotiin saakka asti Kuolismaan perukoita kansoittanutta sukua, Hattunen ja Vlasoff, asettuivat tänne jo 1600-luvun alkupuolella. Talollisista viimeisenä mainittu Tarhanoff lienee kuulunut naapuripitäjään, Suojärvelle. He ovat kuuluneet Suojärvellä asuneisiin Turhasen sukuun. Vuosi 1696 näyttää olleen käännteentekevä Kuolismaan kansoittamisessa. Tänne alkoi virrata lännempää asukkaita niin, että kylän taloluku nousi äkkiä 16:ksi. Tulijat kuuluivat Ikosen, Kettusen, Ollikaisen, Lehiköisen, Pölläsen, Nevalaisen, Mikkosen ja Savolaisen sukuihin. Tämä asutusryntäys lienee käsitettävä hallinnollista tietä tapahtuneeksi. Tulos oli se, että isonvihan alkaessa vuonna 1700 Kuolismaassa eli talollisina 4 ortodoksia ja 12 luterilaista perhekuntaa. *Lähde Ilomantsin Historia, Ismo Björn.*

Sukumme esi-isä Matts Matinpoika Kettuin oli syntynyt Rantasalmen Voinsalmen kylässä v. 1636. Tarkkaa ajankohtaa Matts Kettuin Ilomantsiin saapumiselle ei ole, mutta hänet mainitaan Rantasalmen karanneiden luettelossa vuonna 1668. Ilomantsin veroluettelossa on maininta Matts Kettuista ensimmäisen kerran vuonna 1683, jolloin hän on asunut Koitereen pohjoisrannalla, Larinlahdessa ja myöhemmin Kuoralahdessa (Kivilahti) v. 1685. Seuraavaksi hän muuttaa Ilomantsin itärajalta sijaitsevaan Kuolismaan Kylään v. 1696. Matti asettuu asumaan Matinvaaralle, joka on korkea vaara Kyläjärven länsipuolella. Matin kuolinaikaa ei löydy kirkonkirjoista, mutta hän lienee kuollut 1700-luvun alkupuolella.

Matts Kettuin asuinpaikat Koitereella v. 1683 - 1696 ja Kuolismaahan v. 1696. Lähde: www.karjalankartat.fi

Matts Kettuin on avioitunut Rantasalmella ennen karkuruutta n.1660 - 1670. Avioliitossa syntyy ainakin kaksi poikaa, Erik s. 1671 ja Matti s. 1674. Populit Erik ja Matti Kettuin kiertelevät vuosisadan alkupuolen eri puolilla Kuolismaata. Vuosien kiertolaisuus päättyy kuitenkin aikanaan ja he saavat oman vuokratilan Lutikkavaarasta.

Kuolismaan alueen kartta. Kettusten asuinpaikat 1700 - luvulla. Lähde: www.karjalankartat.fi

Kuolismaassa Kettuset asuivat aluksi kolmella eri tilalla. Kuolismaassa sijaitsevalla *Kuolismaa 2*, *Matinvaaran* tilalla sekä Lutikkavaarassa ja Miikkulanvaarassa kahdella eri tilalla *Kuolismaa 1*, *Lutikka* ja *Kuolismaa 3*, *Miikkulanvaara*, joka oli aiemmin kuulunut Kuolismaassa sijaitsevaan Matinvaaran kantatilaan.

Miikulanvaarassa sijaitseva Kuolismaan Kettusten Kuolismaan 3 tila. Kuva Samuli Paulaharju v. 1907

Matts Kettuinen (s. 1636) nimeä ei löydy Kuolismaan tilanomistajien listassa. Päätelen hänen kuitenkin asuneen ensimmäisenä Matinvaaaran tilalla, koska tilan omistajina olivat eri vuosikymmeninä Matin lapsenlapset. Hänen poikansa, populeiksi kutsutut, Erik (s.1671) ja Matts (s.1674) Kettuinen kiertelivät ensin eri tiloilla Kuolismaassa ja sen lähiympäristössä, kunnes asettuivat asumaan Lutikka nimiselle tilalle v. 1725.

Kuolismaa 2, Matinvaaaran tilan omistajat:

Tilan omistussuhteet olivat kovin epämääräisiä. Tilalla on sijainnut useita eri rakennuksia. Olen kirjannut pääasukkaiksi maakirjoissa esiintyvät henkilöt, mutta rippikirjoissa pääasukkaana on ollut joku muu. Maakirjojen mukaan ensimmäiseksi varsinaiseksi omistajaksi on merkitty Henrik Iggoin 1696 – 1736. Matts Kettuinen lienee asunut tilalla vuodesta 1696 alkaen aina kuolemaansa saakka n. 1700 - 1710.

Matts Kettuinen pojat Matti ja Erik muuttavat ensin asumaan Lutikkavaaraan Lutikka tilalle v.1725. Molemmat asuivat tilalla aina vuoteen 1739 saakka. Matti (s.1674) siirtyi sen jälkeen asumaan Matinvaaaran tilalle ja asui siellä kuolemaansa saakka eli vuoteen 1755. Hänen poikansa Matti (s. 1716) jatkoi tilallisena myös kuolemaansa saakka vuoteen 1782. Sen jälkeen siellä asui hänen leskensä Kristiina Kainulainen (s. 15.6.1724, k.1795). Tilan omistajaksi siirtyi vuonna 1783 heidän poikansa Matti (s. 11.6.1746). Vuonna 1786 tilalle muutti asumaan Erik Kettunen (s.16.4.1747) ja hänen vaimonsa Margareta Kuivalainen. Erik Kettunen kuoli v. 1817. Tilan omistajana oli maakirjojen mukaan vuosina 1796 - 1849 kuitenkin Matti Kettusen poika Pekka Kettunen (s. 26.1.1798) ja hänen jälkeen vuodesta 1850 - leski Carin Iggoin ja Johan Kettunen (s. 24.7.1835, k. 5.2.1887).

Kuva otettu Kuolismaan Matinvaaaran talon paikalta, alhaalla koivikossa oli koulu ja takana näkyvä vaara oli Huotarinvaaara, jossa sijaitsi ennen sotia pääosa Kuolismaan kylän rakennuksista (Kuva Ensio Kettunen)

Matinvaaran tila oli Kettusilla 1700-luvun alusta. Tilalla asui v. 1880 neljä Kettusten perhettä ja suvun vanhaisäntä Johan Kettunen (s.1802). Vuosina 1855 - 1856 Kuolismaan tilat myytiin Nils Ludvig Arppelle (19.12.1803 - 9.12.1861). Arppen kuoleman jälkeen omistajaksi siirtyi ensin hänen perikunta, vuonna 1902 - 1903 Ilomantsin Metsäkiinteistö Oy ja vuonna 1907 - 1908 Enso Gutzeit Oy. Kettuset olivat 1800 - luvun puolivälistä alkaen Arppen ja hänen perikunnan lampuoteina, torppareina ja mäkitupalaisina. He jatkoivat uusien omistajien kanssa vuokrasopimuksia aina vuoteen 1930 saakka, jolloin tilat tai tilojen osat siirtyivät kaupalla vuokralaisille. Kuolismaan tilat myytiin tilojen vuokralaisille (lampuodeille, torppareille ja mäkitupalaisille) 27.6.1930. Kuolismaan tilojen koot olivat muutamasta hehtaarista aina reiluun 40 ha. Päätila eli **Kuolismaa Rno 1⁴³, Kettula** oli kantatila ja se jäi Enso Gutzeitin omistukseen. Kantatilan pinta-ala oli n. 17 500 ha, josta pääosa metsämaata. Kantatilan pinta-ala oli ollut Arppen aikana 18 126,83 ha. Viimeisenä ennen sotia Matinvaaran tilalla asui Juho Kettunen (s. 27.9.1864) joka piti tilalla kestikievaria. Kuolismaan alueelle rakensivat useat Kettuset taloja. Pääkylälle rakensi talonsa mm. Otto Kettunen ja Josua Kettunen. Viereiselle Jakunvaaralle, Itkajärvelle ja muihin lähiympäristön vaaroille nousi Kettusten sukujen rakentamia taloja.

Lampuoti (landbonde) oli maanviljelyyn tarkoitettun koko tilan vuokraajille annettu nimitys. Torpparit olivat vuokranneet vain osan vuokranantajan tilasta työvastiketta eli taksvärkkiä vastaan. He eivät maksa-neet maaveroa vuokratilasta. Mäkitupalaiset puolestaan olivat vuokranneet vain asuntotontin, eivät siis viljelymaata. Kuolismaan Kettusia on kirkonkirjoissa mainittu olevan myös seuraavilla nimikkeillä: Itsellinen (inhysesjon) esim. suutari, jotka eivät olleet vakinaisesti kenenkään palveluksessa, loiset (huonemiehet), jotka asuivat isäntäväkensä talossa, tehden tavallisesti töitä ruoan edestä. Lisäksi tiloilla asuivat rengit, piiat, joutomiehet sekä elätit. Lähes aina kun piika ja renki avioituivat, he muuttivat pois talon ruoasta ja muusta ylöspidosta ja menivät joko torppareiksi, lampuodeiksi tai mäkitupalaisiksi. Vuonna 1880 Kuolismaassa asui renkeinä mm. Petter Kettunen, Henrik Kettunen ja Jagob Kettunen. Myös piikoina löytyy useita sukumme Kettusia Kuolismaassa, Miikkulanvaarassa ja Lutikkavaarassa.

Kuolismaa 1, Lutikka tilan omistajat:

Lutikka -niminen tila lienee sijainnut Lutikkavaaran alueella, vaikka sen nimi oli aluksi Miikkulanvaara. Lutikka niminen tila siirtyi Erik Kettusen (s.1671) haltuun vuonna 1739 ja säilyi hänellä hänen kuolemaansa saakka (v. 1758). Sen jälkeen Lutikka niminen tila oli hänen pojalla Johan Kettusella (s. 1712) vuosina 1764 – 1770. Tämän jälkeen tilan omistajaksi siirtyi hänen poikansa Erik Kettunen (s. 16.4.1747). Tila oli Erikin nimissä aina vuoteen 1786 saakka jolloin tila siirtyi hänen poikansa Johanin (s. 30.12.1768) nimiin vuosiksi 1787 - 1799. Erik itse siirtyi vuonna 1786 asumaan Kuolismaahan Matinvaaran tilalle. Tämän jälkeen Lutikkavaaran tilan omistajan oli vuosina 1800 - 1834 Johanin poika Jacob Kettunen (s. 26.4.1816). Jacob Kettunen Vuokrasi Arppelta Iljanjärven itäpäässä sijainneen myllyn vuosiksi 1847 – 1860. Lutikka niminen tila siirtyi Jacobin jälkeen toiselle Kuolismaan Kettusten sukuhaaralle vuonna 1835. Tuolloin tilaa hoiti Nils Kettunen (s. 30.3.1778, k. 8.9.1837). Tämän jälkeen tilan omistajana olivat hänen vaimonsa Kaisa Tikka ja hänen poikansa herrastuomari Jacob Kettunen (s. 15.8.1801). Lutikkavaarassa asui ennen sotia Kettusia puolessa kymmenessä talossa. Lutikkavaaraan kuuluvissa Longonvaarassa ja Leppävaarassa asui myös Kettusia.

Lutikkavaaran tilat siirtyivät vuosina 1850 - 1856 Nils Ludvig Arppen (19.12.1803 - 9.12.1861) omistukseen. Arppe aloitti Ilomantsin maa-alueiden ostamisen ostamalla ensin Ilajan harkkohytin v. 1836. Tämän jälkeen Arppe ja hänen rahoittajansa Johan Hallonblad ostivat laajoja metsäalueita Möhkön, Melaselän, Lutikkavaaran, Ontronvaaran, Vuottoniemen ja Kuolismaan alueella. Maanostoja Arppe perusteli, että niillä turvataan Kuurnan ja Utran sahojen puunsaanti. Arppe hankki, monien mielestä kyseenalaisin keinoin, omistukseensa Ilomantsin itäosien rälsikkylät, Kuolismaan, Ontronvaaran ja Vuottoniemen. Isonjaon päätymisen jälkeen 1800-luvun puolivälissä talonpoika sai myydä omistamiaan maitaan ja metsiään. Arppe ja hänen ostomiehet lupasivat maanomistajille, että he saavat viljellä pieniä peltotilkkuja ja ottaa metsistä vuosittain käyttötarviketuuta. Lupauksiin uskoneet Kuolismaan ja Lutikkavaaran talonpojat myivät rahatalouden ensihuumassa, metsätilojen arvoa ymmärtämättä ja verojen pelossa isiltä perimänsä maat Arppelle. Rahan arvosta ja tilan rahallisesta arvosta heillä ei ollut käsitystä. Esimerkiksi Lutikkavaaralainen Matts Ket-

tunen myi torppansa Arppelle 85 hopearuplalla, kun pelkästään talon arvo oli vähintään 90 hopearuplaa. Edesmennyt mummoni kertoi, että isoukkimme isä oli kutsuttu Möhkön maaomistajien kokoukseen, jossa tilalliset oli illan aikana nauttinut talon tarjoamia väkijuomia. Aamulla isäntä palasi hevosella kotiin tilattomana, sillä tilanomistajaksi oli tullut kokouksen aikana Arppe. Meille Kuolismaan Kettusten jälkeläisille tiloista ei olisi kuitenkaan ollut mitään hyötyä, koska pääosa tiloista jäi neuvostoliiton, nykyisen venäjän alueelle sodan jälkeen.

Rälssitilojen lisäksi Arppe hankki omistukseensa useita kruunutiloja hyvien uittoväylien varresta. Hänen ostamansa tilat olivat suuria. Ilomantsissa tilojen keskipinta-ala oli 1800-luvun lopussa 355 ha. Maakaupat joutuivat myöhemmässä vaiheessa senaatin käskystä tutkintaan ja osa tiloista siirtyi valtiolle. Arppe kerkesi kuitenkin hakata metsistä suuria määriä puuta. Senaatti määräsi Arppen maksamaan korvauksia luvatta kaadetuista puista valtiolle. Lisätoimena Ilomantsin itäosiin senaatin määräyksestä palkattiin ylimääräinen nimismies ja ylimääräisiä metsänvartijoita.

Arppe lopetti Ilajan harkkohytin toiminnan v. 1847, koska ruukilla oli vaikeuksia saada hyvää järvimalmia Ilajan järvestä ja Luovenjärvestä. Lisäksi raudan laatuongelmat olivat edesauttamassa ruukin loppumista. Arppe ja Hallonblandin perikunta ostivat vuonna 1851 Möhkön rautaruukin ja Käenkosken harkkohytin. Käenkosken harkkohytin suljettiin v. 1860. Möhkön rautaruukki siirtyi myöhemmin uusille omistajille. Arppen Kuoleman jälkeen hänen omaisuus siirtyi hänen pojillensa. Arppen perilliset jatkoivat liiketoimintaa nimellä Aktiebolaget N. L. Arppes Arfingar. Yhtiö lakkautettiin vuonna 1899, jolloin tehdyllä maakaupalla metsämaat siirtyivät Aktiebolaget Wärtsilä Oy:lle, joka myi maat edelleen vuonna 1902 - 03 Ilomantsin Metsäkiinteistö Oy:lle. Ilomantsin Metsäkiinteistö Oy myi maat Enso Gutzeit Oy:lle vuosina 1907 - 1908, jolloin Enso Gutzeit omisti Ilomantsissa 150 000 ha metsämaata, joka oli kolmasosa pitäjän pinta-alasta. Enso Gutzeit Osakeyhtiön nimi oli 1800 - luvun lopulla Aktiebolaget W. Gutzeit & C:o.

Lutikkavaara 1, Kettula tilalla asui 1880 - luvulla Pesosia, Lutikkavaara 2, Pesola Erosia, Lutikkavaara 3, Suuri Tikkala Lyhykäisiä, Lutikkavaara 4, Pieni Tikkala Tikkoja, Lutikkavaara 5, Sivola (Leppävaarassa) Kiiskit, Lutikkavaara 6, Kainula Sivosia, Lutikkavaara 7, Mattila Pesosia, Lutikkavaara 8, Tahvanala Nissisiä, Sivosia ja Gustaa Adolf Nilsen ja Lutikkavaara 9, Viininiemi 2 Riikosa. Lutikkavaarassa eri tiloilla oli myös renkejä ja renkien listasta löytyy 1800-luvun lopulla kymmenkunta Kettusta (Matti, Johan, Henrik, Jagob, ym.). Lutikkavaaran tilat olivat siirtyneet vuosien 1840 - 1856 välisenä aikana Arppen perintötiloiksi ja asukkaat olivat siten Arppen lampuoteina ja torppareina. Ensimmäisenä Arppelle siirtyi Lutikkavaara 1, Kettula tila v. 1840, kun Henrik Kettunen möi tilan Arppelle. Seuraavana kaupat tehtiin Riikosten tilasta Nro 9 ja Tahvanaisten tilasta Nro 8 vuonna 1850. Lutikkavaara oli kokonaan Arppen omistuksessa 1856 vuoteen mennessä.

Kuvia Lutikkavaarasta 2000-luvulla

Kuolismaa 3, Miikkulanvaaran tilan omistajat:

Kuolismaan Kettusten kantatilojen Miikkulanvaarassa ja Matinvaarassa omistajaksi siirtyi Matts Kettu (s.1674). Vuonna 1777 toimitetussa rippikirjassa omistajana on hänen poikansa Matts Kettu (s. 1716 Kuolismaa 1, k. 12.3.1782). Hänen kuolemansa jälkeen tila siirtyi hänen pojallensa Matts Kettuselle (s. 11.6.1746 Kuolismaa 1, k. 27.11.1803) vuosiksi 1794 - 1803. Tämän jälkeen tilan omistaa leski Margareta Sivonen (s. 14.12.1759) vuosina 1804 – 1813. Tämän jälkeen tilan omistajan on heidän poikansa Matti Kettunen (s. 14.6.1784) vuosina 1814 - 1829. Tämän jälkeen tila jaetaan kahtia ja omistajina on vuosina 1830 – 1831 Matti ja hänen veljensä Paavo (s. 24.6.1792). Paavo kuolee kuitenkin vuoden päästä ja puolikas tilasta siirtyy leskelle Riitta Ikoselle (s.26.2.1797) ja vuotta myöhemmin Riitan uudelle aviomiehelle Juho Juhonpoika Kettuselle (s. 19.5.1802) eli Erik Kettusen (s. 1671) sukuhaaralle. Vuonna 1880 Miikkulanvaaran tiloilla asui kolme Kettusten perhettä. Tilat myytiin vuosien 1855 - 1855 aikana Arppelle, mutta ostettiin Enso Gutzeit Oy:ltä v. 1930 takaisin, joskin huomattavasti pienempinä. Ennen talvisotaa Miikkulanvaaran tila oli jaettu kahteen osaan, josta Ilomantsin puoleinen tila Nro 1⁴¹ Selkälä (41 ha) kuului Erik Kettu suvun Jaakko Kettuselle sekä Josua Kettunen (s. 16.8.1840) ja hänen lapset Jussi Kettunen ja Iivari Kettunen. Kuolismaan puoleinen tila Luovevaara Nro 1⁴² (37 ha) Matts Kettu suvun Antti Kettuselle (s.8.12.1894). Näin Miikkulanvaarassa asui vierekkäin kaksi sukuhaaraa sulassa sovussa aina talvisotaan saakka.

Antti Kettusen talon pohja Miikkulanvaarassa vas. ylhäällä, rajapuomi Miikkulanvaaran ja Kuolismaan välillä oik. ylhäällä ja sähköaitaa Kuolismaan ja Miikkulanvaaran välillä vas. alhaalla sekä Kuolismaan nykyinen vartiorakennus, josta oikealla puolella näkyy entinen Kuolismaan kasarmirakennus oik. alhaalla.

Ilajan Ruukinpohjan talo, Ilajan myllystä ja harkkoyhtistä n. 100 metriä Möhkön suuntaan v. 1980 (EAS).

Kuolismaan, Miikkulanvaaran ja Lutikkavaaran kylät jäivät talvi- ja jatkosodan jälkeen rajan taakse, silloisen neuvostoliiton alueelle. Kylät ovat rajavyöhykkeellä, joten kyliin pääsyyn vaaditaan venäjän rajavartioston luvat, joiden saannissa on ollut vaikeuksia vuosien saatossa. Viimeisten vuosien aikana olemme kuitenkin saaneet käydä muutamina vuosina sukumme asuinsijoilla Kuolismaassa, Miikkulanvaarassa ja Lutikkavaarassa. Rajavyöhykkeellä ei asu nykyään ketään. Vanhat rakennukset on poltettu, lahonneet maahan tai purettu pois sodan jälkeisenä aikana. Kylät ovat autioita ja pellot alkavat kasvaa puuta. Kylien asuinpaikoilla

löytyy vielä kauniita peltoaukeita ja rakennusten jäänteitä. Sukumme esi-isät ovat rakentaneet talot ja talusrakennukset vaarojen päälle, josta on ollut ja on tänäkin päivänä hyvät näköala vaaroja ympäröiviin metsiin ja peltoaukeille.

Kuolismaan Kettusten perheet kasvavat ja Kuolismaan lähikylien asuinpaikat saavat vuosien saatossa asujikseen sukumme Kettusia aina vuoteen 1939 saakka, jolloin Neuvostoliitto (nyk. venäjä) aloittaa sodan maamme vastaan. Sukumme asuinpaikat jäävät sodan jälkeen maamme itärajan taakse. Sukumme jäseniä asui v.1939 mm. Kuolismaan kylässä, Itkajärven rannassa, Miikkulanvaarassa, Leppävaarassa, Lutikka-vaarassa, Ontronvaarassa, Vellivaarassa, Longonvaarassa (sijaitsee suomen puolella rajavyöhykkeellä) jne.

Longonvaaran torpan rauniot kesällä 2010 (Kuva Ensio Kettunen)

Longonvaara, Vellivaara, Lehmivaara ja Ilajan Ruukki. Lähde: www.karjalankartat.fi

Sodan jälkeen Kettuset joutuvat etsimään uudet asuinsijat eripuolilta Suomea, pääasiassa Ilomantsista. Kuuksenvaaraan, Möhköntien varteen muuttaa vuosien saatossa viittä eri sukuhaaraa olevaa Kuolismaan Kettusta perheineen. Lisäksi rajan takaa asuneita Kettusia muuttaa mm. Möhköön, Leppärinteeseen, Maukkulaan, Issakkaan, Sonkajaan, Hakovaaraan, Huhuksen tien varteen ja Ilomantsin kirkonkylän alueelle. Muutamassa vuodessa Kettuset saavat rakennettua uudet asuinrakennukset ja talusrakennukset valmiiksi ja elämä alkaa kukoistaa uudelleen sodan, evakkomatkojen ja tuhattujen kotien jälkeen.

Ala-Vieksijärvi, takana Lokalahden Haisova

Ilomantsin väkiluku nousee 1950-luvun puolivälissä lähelle 13 700 asukasta, mutta maaseutuammattien ja metsätöiden vähenemisen aiheuttama työttömyys aiheuttaa väestön siirtymistä töiden perässä muualle suomeen, myös rajojemme ulkopuolelle. Vuosien kuluessa myös pääosa Kuolismaan Kettusten lapsista ja lastenlapsista siirtyivät pois Ilomantsista. 1980-luvulla teollisten työpaikkojen voimakas lisääntyminen hidasti väestön vähenemistä, mutta 1990-luvun alussa koettu lamakausi aiheutti yritysten siirtymistä Ilomantsista muuanne ja sen seurauksena väestö väheni nopeasti. Vuonna 2011 Ilomantsin väkiluku on alle 5 900 asukasta ja asukkaiden määrä ennusteiden mukaan vähenee tasaisesti ja kymmenen vuoden kuluessa väestön määrä laskee alle 5 000 asukkaan.

Lähteet:

Ilomantsin Historia, Ismo Björn,

Ilomantsin seurakunnan kirkonkirjat,

www.digiarkisto.fi,

www.karjalankartat.fi

Longonvaaran erämaatalo

Ensio Kettunen

Kauniina heinäkuisena aamuna lähdemme ajamaan autolla kohti Hattuvaaraa. Käännyimme Niemijärven tielle, jota ajamme lähes kymmenen kilometrin verran kohti itärajaa. Ilajan kämpän tietä jatkamme tien päätepisteessä olevaan kääntymispaikkaan saakka. Autolla ajettava tie päättyi kääntymispaikalle. Lähdemme kävelemään jalkaisin rajan pintaa kulkevaa vanhaa tienpohjaa pitkin kohti Ilajan järven itäpuolisessa erämaassa kohoavaa jylhää ja mahtavaa Longonvaaraa. Vaaran rinteet on raivattu pelloiksi koivikkoiselle vaaralle 1800-luvulla suurella työllä. Kiviaita kiertää vaaran rinteitä satojen metrien pituisena ja lähes metrin korkuisena muurina. Nousemme Longonvaaran huipulla sijainneen talon pihamaalle.

Longonvaaran erämaatalon pihamaalta avautuu näkymä venäjän puolella olevalle vaaralle.

Vanha Longonvaaran erämaatalo on peittynyt korkean heinikon sisään. Rakennuksen itäpuolinen seinä on kaatunut maahan. Kolme seinää on vielä osittain pystyssä. Talon takaa löytyy talon tupaan menevä ovi ja uuni. Erkki A. Sivosen v. 1980 ottamissa kuvissa Kettusten talon eteläinen pääty on vielä pystyssä ja uuni näkyy talon pohjoispäädyssä. Talon pohjoispääty on vuosien saatossa joko purettu tai tuhoutunut.

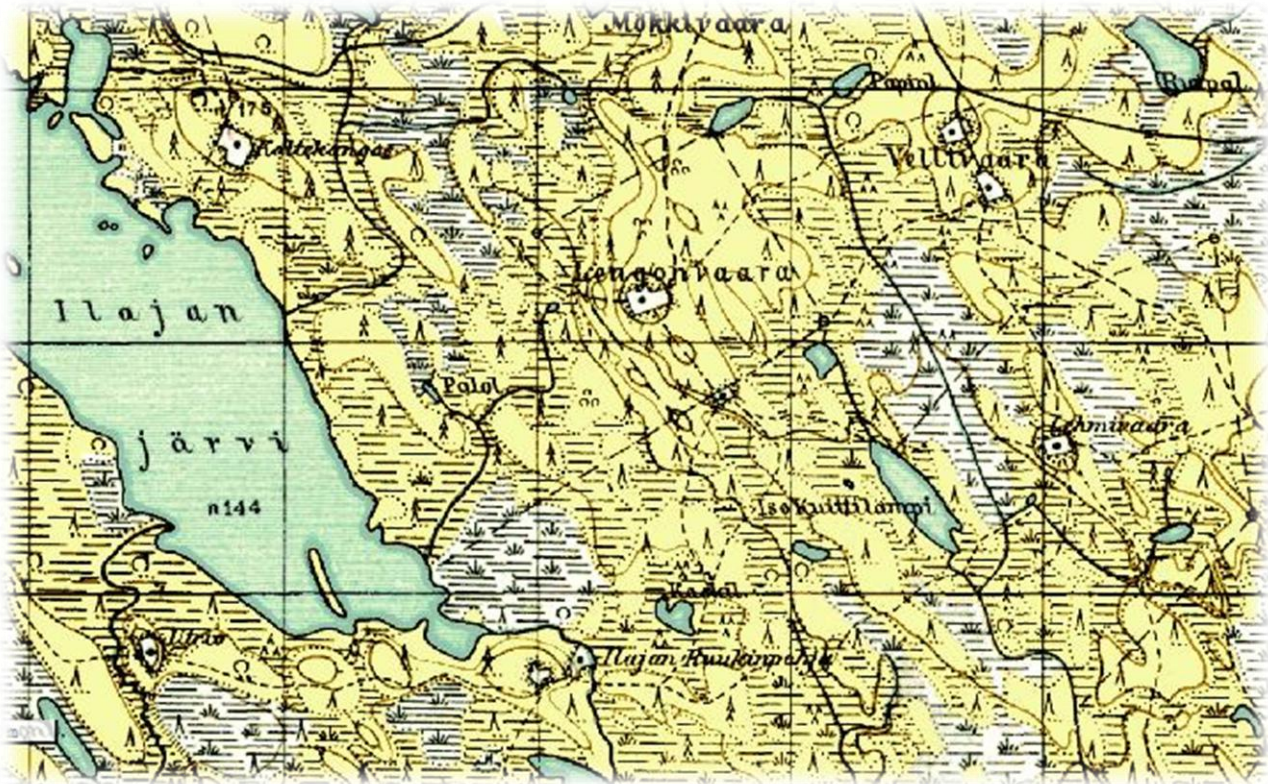
Keitä on asunut Longonvaaran erämaatalossa? Longonvaaran tila on kuulunut alkujaan vanhaan Lutikkavaaran kruununtorppaan, Lutikkavaara 3, Mattila. Tilan perusti vuonna 1735 Sigfried Kainulainen (s. 16.2.1726) ja hänen vaimonsa Britha Iggoin (s. 22.3.1732). Ensimmäinen Kuolismaan Kettunen muutti tilalle v. 1784. Hän oli torppari Jacob Kettunen (s. 20.6.1750) ja hänen vaimonsa Beata Iggoin (s. 22.12.1750). Seuraavaksi tilalla asui Heidän lapsensa Juho ja Matti Kettunen. Vuosien saatossa Lutikkavaara 3 tila jakaantui useaan pienempään tilaan ja silloin perustettiin Longonvaaraan oma tila (Longonvaara 1). Tilalle muutti ensimmäisenä Lutikkavaarasta Martti (Mårten) Kettunen (s.2.5.1771) ja hänen vaimonsa Beata Ikonen (s.12.1.1772) vuonna 1801. Beatan sukulaisia asui läheisellä Lehmivaaran kylällä. Martti ja Beata saivat yhteensä kahdeksan lasta. Tilanpitoa jatkoi heidän poika Jacob Kettunen (s. 9.8.1800) ja hänen vaimonsa Kaisa Ikonen (s. 26.5.1813). Jacob ja Kaisa saivat yhteensä 11 lasta. Jacob Kettunen oli isoukkini Juho Kettusen ensimmäinen serkku.

Jacobin poika Jaakko Kettunen (s. 17.7.1833) ja hänen vaimonsa Valpuri Ikonen (s. 2.3.1840 Kakonahossa) saivat viisi lasta: Henrik Kettunen s. 1864, Kaisa Kettunen s. 1867, Anna Kettunen s. 20.4.1870, Beata Kettunen s. 1871 ja Iida Maria Kettunen s.1873. Yksinäinen erämaatalo, kaukana asutuskeskuksista, ei elättänyt kaikkia sen asukkaita. Suurten katovuosien jälkeen perheen poika Jaakko muutti v. 1884 perheen kolmen nuorimman lapsen kanssa Laatokan rannalla sijaitsevaan Pitkärantaan. Pitkärannassa toimi tuolloin kupari- ja rautakaivos, jonne Jaakko muutti työmieheksi, hankkien loppuelämänsä ajan elantonsa kaivosmiehenä. Kaksi vanhinta lasta Henrik ja Kaisa jäivät asumaan Ilomantsiin. Jaakon vaimo Valpuri kuoli Impilahden Pitkärannassa kuumeeseen 31.7.1887. Leskeksi jäänyt Jaakko kuoli kymmentä vuotta myöhemmin Impilahdella 21.2.1897 halvaukseen. Jaakon lapset Anna, Iida Maria ja Beata muuttivat vanhempien kuoleman jälkeen Pietariin palvelustyöiksi. He perustivat sinne yhdessä ompelimon. Beata kuoli Pietarin Kolpinassa 5.7.1906 virtsamyrkytykseen 34-vuotiaana (Pietarin Suomalainen Marian seurakunta). Iida meni naimisiin englantilaisen lähetystövirkeilijän kanssa. Anna avioitui myös samoihin aikoihin. He muuttivat vuosisadan alkupuolella Englantiin asumaan (tarkkaa aikaa tai paikkaa ei löydy historiankirjoista). Anna meni Walesissa kotiapulaiseksi ja muutamien työvuosien jälkeen hän muutti leskenä takaisin Suomeen, Viipuriin. Hän meni naimisiin Viljo Jokisen kanssa ja he asuivat vuosia Viipurin Talikkalan kaupunginosassa. Iida sisko kävi Englannista sisarensa Annan kotona Viipurissa 1930-luvulla. Annalle ja Viljolle syntyi avioliitosta yksi poika, Toivo. Toivo toimi mieheksi vartuttua veturinkuljettajana. Talvisota syttyi ja Anna joutui evakkoon Hausjärvelle. Viljo ja Toivo kuolivat talvisodan aikana. Myöhemmin Anna asui Karkkilassa vanhainkodissa, jossa hän kuoli vuonna 1966. Jaakon vanhin tytär Kaisa (s. 1867) meni avioliittoon Gregorius Moilasan kanssa vuonna 1891. Otto Moilanen syntyi tästä liitosta. Otto kirjoitteli Pogostan Pakinoissa monta tarinaa tätiensä elämästä Pietarissa ja Englannissa. Osa jutuista lienee totta, osa varmaankin puolitotuuksia. Historiankirjoista en ole löytänyt täyttä vahvistusta Oton aiemmin Kuolismaan Kettuset 1 kirjassa olevaan kertomukseen.

Jakob Kettusen poika Henrik meni aikanaan naimisiin ja asui Longonvaaran erämaatalossa aina sotiin saakka. Yksi hänen lapsista, Kaisa Kettunen asui vielä 1960 - luvulla kotini lähellä, Venakkosärkällä. Me lapset kutsuimme häntä ”Lonkun Kaisaksi”. Hänhän oli kotoisin Longonvaarasta. Kaisa oli muistini mukaan pitkä ja laiha nainen. Nuorempana hän toimi kämpillä kämppäemäntänä ja viimeiset elinvuotensa hän eleli yksinään kunnan vuokramökissä. Sodan aikana Longonvaarassa taisteltiin ja talon läpi ammuttu tykinammus vaurioitti taloa. Sodan loppuhetkillä Longonvaaraan talon pihamaalle putosi venäläinen lentokone. Koneen osia löytyi vielä 1980 – luvulla Longonvaaran talon läheltä.

Ihailtuamme hetken Longonvaaran kauniita maisemia palasimme kävellen takaisin autollemme. Longonvaara jäi taaksemme erämaan rauhaan. Entisinä aikoina rakennettu suuri talovanhus jatkaa omaa yksinäistä

elämäänsä. Talo lahoaa muutamien vuosien kuluessa paikallensa. Pihapiiriä reunustavan peltoaukean valtaa metsä ja siellä ammoisina aikoina asuneiden työn jälki katoaa erämaahan. Yksi elämämme päivä on kallistumassa iltaan, yhtä kokemusta rikkaampana.

Kartta v. 1938 Ruukinpohja, Longonvaara, Lehmiavaara ja Vellivaara

Kuvia Longonvaaralta 2010 heinäkuu